

Knut Hamsun 72 år etter hans død

I hvilken grad er Knut Hamsun kontroversiell, 72 år etter sin død? På hvilken måte kan diskusjonen rundt Hamsun avdekke forskjeller i synet på kansellering?

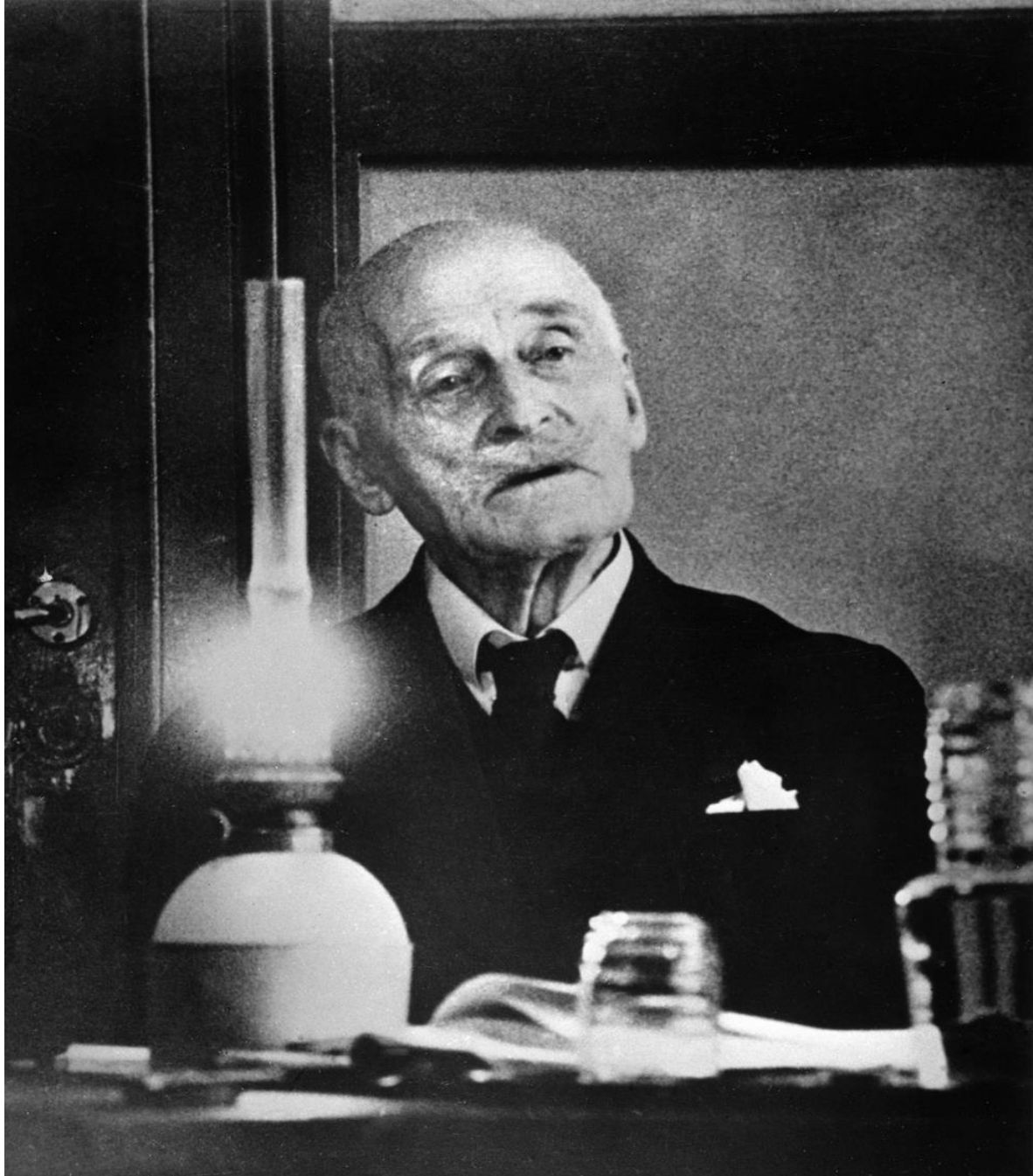

Foto: Heiberg, Sverre

Oslo Museum

Edvard Hove Rosenlund

Bergen katedralskole, avd. Kyrre

Forord

Dette prosjektet har lært meg mye og gitt meg mange nye erfaringer. Jeg har lært mer om kansellering og Knut Hamsun, og ikke minst om andre menneskers oppfatning av denne forfatteren og kansellering. Jeg har videre øvd meg på å intervju, og generelt føler jeg meg bedre forberedt til videre studere ved universitet.

Jeg ville aldri klart å skrive en slik forskningsartikkel hvis ikke det var for mine intervjuobjekter: Heming Gujord, Erik Bjerck Hagen, Erik Vassenden og elevene ved to skoler. Tusen takk til alle som har stilt opp.

Jeg vil og takke min forskerkontakt Sissel Undheim og min fadder Toril Helene Tveito for veiledning med å skrive en artikkel. Uten dem ville strukturen til artikkelen min vært helt uoversiktlig.

Til slutt vil jeg rett gi en spesiell takk til min lærer Ragnhild Hagen Ystad som har vært uvurderlig i mitt arbeid. Hun har hjulpet meg spesielt godt når det gjelder språkføring i artikkelen. Tusen takk!

Edvard Hove Rosenlund

Innhold

Forord.....	2
1. Introduksjon	4
1.1 Hvem var Knut Hamsun?.....	4
1.2 Hamsun under andre verdenskrig.....	5
1.3 Hvordan var Hamsun-debatten etter krigen?.....	6
2. Problemstilling, Teori og metode.....	7
2.1 Problemstilling.....	7
2.2 Valg av metode.....	7
2.3 Forskningsetiske spørsmål	8
3. Hamsun debattene	9
3.1 Den nye Hamsun-debatten i 2021	9
4. Datainnsamling.....	10
4.1 Hvordan ser litteraturforskerne på Hamsun?.....	10
4.1.1 Heming Gujord og Erik Bjerck Hagen?.....	10
4.1.2 Hvordan ser Eirik Vassenden på Hamsun?.....	11
4.2 Hvordan ser ungdommer på Hamsun?	12
5. Mest interessante funn.....	13
5.1 Kanselleringsfrykt.....	13
5.2 Bearbeidelse av vår krigsarv	14
5.3 Kunst og kunstneren.....	14
6. Konklusjon.....	15
Primærkilder.....	16
Sekundærkilder	16

1. Introduksjon

I dagens samfunn er kanselleringskulturen mye diskutert, et fenomen som har dukket opp nå i nyere tid. Ifølge Jonas Jakobsen er «kanselleringskultur er en strategi som går ut på å ekskludere noe eller noen som ansees som umoralsk eller forkastelig, for eksempel rasistisk eller antisemittisk» (Jakobsen, 2024). Disse kanselleringene går utover kunsten de «kansellerte» har skapt. Kunsten må, ifølge kanselleringskulturen, lide på grunn av mennesket bak den. Et godt eksempel på kansellering finnes i saker rundt forfatteren J.K. Rowling som står bak bøkene om *Harry Potter*. Hun uttalte seg om transpersoner på en måte noen oppfattet som negativ, og dette førte til et opprop om å kansellere henne, selv om det ikke står noe negativt i *Harry Potter*-bøkene om transpersoner. Et annet eksempel er den franske forfatteren Michel Houellebecq. Hos Houellebecq kommer noe mange mener er eksempelvis anti-feministiske meninger frem i bøkene, noe som også fører til opprop om kansellering.

I Norge derimot er det ikke mange eksempler på forfattere som blir forsøkt kansellert. Dag Solstad er kanskje den nålevende forfatteren det har vært mest diskusjon rundt, på grunn av hans medlemskap i Arbeiderenes kommunistiske parti, marxist-leninistene (AKP m-l). Det er likevel en annen norsk forfatter som er enda mer kontroversiell, en forfatter det har vært flere debatter om siden andre verdenskrig: Knut Hamsun.

1.1 Hvem var Knut Hamsun?

Knut Hamsun (1859-1952) regnes som en av Norges aller største forfattere. Han er en av fire nordmenn som har fått Nobels litteraturpris, og han er samtidig en av Norges mest kontroversielle forfattere. I løpet av 1930-tallet støttet Hamsun åpent nazismen og Nasjonal Samling (NS) flere ganger, og han har beskrevet Vidkun Quisling som «mannen efter hans hjerte» (Brynildsen, 2009, s. 60).

Fra sin forfatterdebut i 1890, med den modernistiske romanen *Sult*, viste Hamsun seg flere ganger som en mektig forfatter. Romaner som *Pan* (1894), *Victoria* (1898), og ikke minst *Markens Grøde* (1917), beviste Hamsuns gode evne til å dikte. Sistnevnte roman fikk han Nobels litteraturpris for i 1920, og han ble dermed den andre nordmannen i historien til å oppnå den bragden. Hamsuns siste roman var *Ringens sluttet* i 1936, men det ble ikke hans siste bok; i 1949 ga han ut *På gjengrodde stier*, en bok med blanding av fakta, fiksjon og forsvarstalen hans, som Hamsun holdt under rettsaken.

Hamsuns forfatterskap vekker fortsatt fantasien til lesere i dag. I år kom det en ny filmversjon av *Sult*, nemlig *Sult 2020*, regissert av Jan Vardøen, en adaptasjon som setter handlingen til *Sult* i år 2020. At denne filmen ble laget, viser oss at det fortsatt er interesse og beundring for Hamsuns forfatterskap den dag i dag.

Vi kan se på forfatterskapet fra flere ulike perspektiver. Forfatterskapet kan sees på som kanal for fantastisk skildring av natur, samfunnskritikk og ikke minst en utmerket framstilling av menneskesinnet. Eller man kan lese det fra et anti-semittisk, rasistisk og anti-feministisk perspektiv. Begge perspektivene er verdifulle og kan lære oss mer om verden og samfunnet vi lever i.

1.2 Hamsun under andre verdenskrig

Vi kan ikke si at Hamsuns forfatterskap ikke appellerte til nazistene. Hamsuns skildring av det tradisjonelle samfunnet var noe nazistene og ikke minst Joseph Goebbels¹ fant appellerende: «Ingen annen forfatter, verken tysk eller utenlandsk, nevnes oftere i Goebbels' dagbøker enn Knut Hamsun» (Rem, 2014, s. 164). Tidligere i boken skrev Rem også dette:

Det tyske naziregimet klarte aldri å skape sin egen Knut Hamsun, en forfatter av samme dimensjoner, med like ubestridelige litterære kvaliteter. [...] Og nazistene skilte sjelden mellom den tidlige og den senere Hamsun. De skapte linjer fra naturmystisismen i *Pan* på 1890-tallet til *Markens Grøde*. De skapte ham i sitt bilde - og han protesterte ikke. (Rem, 2014, s. 72)

Rem formidler videre at Hamsun var en av mange som ble nazist etter å ha reagert på samfunnsutviklingen, blant annet på demokratiseringen. Hamsun var ikke født nazist, han ble en nazist hevder Rem.

Hamsun skrev flere innlegg i nazifiserte Aftenposten under krigen, til fordel for okkupasjonsmakten og NS. Da han holdt et foredrag i Wien i 1943 om engelskmennenes tyranni, hadde han allerede gitt sin Nobels medalje til Joseph Goebbels. Samme år kom Hamsun til å gi Adolf Hitler hånden², og da Hitler døde skrev han en nekrolog over han som ble trykket i Aftenposten, dagen før frigjøringen. Noe måtte gjøres med Hamsun da det frie Norge ble etablert igjen, og det var noen som ville at Hamsun skulle få dødsstraff (Gujord, i intervju 08.03.2024)³. Siden Hamsun støttet okkupasjonsmakten, var en rettsak mot han naturlig.

---

¹ Nazi-Tysklands propagandaminister

² Dette skjedde i Hitlers ferieresident: Berghof. Dette møte endte imidlertid dårlig da Hitler sendte Hamsun vekk (Rem, 2014)

³ Sier Heming Gujord i et intervju jeg gjorde med han. Alle intervjupersonene blir introdusert senere i artikkelen.

Rettsaken mot Hamsun har blitt beskrevet som en «nasjonal-komedie» (Brynildsen, 2009, s. 30). Rettsaken var et forsøk på å vise Hamsuns uansvarlighet, og det var en rettsprosess der de «udsætter saken 7-8 gange i løbet af to år, i det udtalte håb om han skulle dø» (Skjønsberg, 1979, s. 18). Som en del av rettsprosessen fikk Hamsun diagnosen varig svekkede sjelsevner⁴, og i tillegg en bot på 425 000kr⁵

På gjengrodde stier slutter slik: «I dag har Høyesterett dømt, og jeg ender dermed min skriving» (Hamsun, 1949, s. 139). Hamsun kom til å leve i tre år etter bokens utgivelse. Han døde i hjemmet sitt på Nørholm 19. februar 1952.

1.3 Hvordan var Hamsun-debatten etter krigen?

Etter krigen raste diskusjonen om vi burde lese Hamsuns bøker, for «Hamsuns handlinger under krigen skuffet det norske folk dypt, og interessen for forfatterskapet ble kraftig svekket. Også hans tidligere venn og redaktør Harald Grieg vendte ham ryggen» (Rottem, 2022). Tanken nordmenn hadde om NS, Tyskland og de som hjalp dem, var ikke særlig høy. Journalister, de såkalte tyskertøsene og forfatterne som støttet opp om, eller hadde noe med nazistene å gjøre, ble møtt med forakt fra det norske folk. Dermed ønsket flere også å slutte å lese Hamsuns verk.

Men det gjaldt ikke alle. I 1947 sa forfatter Sigurd Hoel dette:

I det lange løp har ikke Norge råd til å unnvære det vel av munterhet og poesi som strømmer ut av Hamsuns diktning. Derfor tror jeg, nei vet, at den tid vil komme, da man så å si plasserer på et sted for sig selv de tingene mannen gjorde da han var gammel og døv og åndelig blind, og atter unner sig gleden over det han gjorde tidligere, da han var midt i livet og visste meget om livet, og var en dikter vi aldri har hatt maken til, iallfall. (Dingstad, Morgenbladet, 2021)⁶

Essensen i Hoels argumentasjon var å skille kunsten og kunstneren. Hoels refleksjoner ble også Hamsuns forlag Gyldendals holdning etter krigen.

Det er i dag vanskelig for oss å forstå temperaturen i debattene etter krigen (Gujord, 08.03.2024). Det hadde vært fem år med krig for Norge. For oss nålevende mennesker, som ikke levde da eller har noe tilsvarende erfaringer å sammenligne etterkrigs-debattene med, er det ikke mulig forstå følelsene involvert i disse debattene.

---

⁴ Varig svekkede sjelsevner har siden 1997 ikke har vært i bruk i den norske straffeloven

⁵ Summen tilsvarer i dag ca. 8 millioner kr

⁶ Dessverre fant jeg ikke originalkilden til dette sitatet, derfor bruker jeg sitat fra Dingstads artikkel

2. Problemstilling, Teori og metode

2.1 Problemstilling

Mitt prosjekt forandret seg en god del underveis. Først tenkte jeg at problemstillingen skulle være: Bør vi lese Hamsun i dag, til tross for de kontroversielle sidene? Imidlertid mente alle jeg nevnte det for at jo, vi bør lese Hamsun i dag. Det gjorde denne problemstillingen lite interessant. Mye av arbeidet jeg gjorde etter dette ble gjort uten en fastsatt problemstilling, og det var først da jeg gjennomførte intervjuene at jeg oppdaget noe som kunne være passende for en problemstilling. Dette er funn jeg kommer tilbake til senere i artikkelen.

Problemstillingen ble dermed til etter jeg hadde gjort alle intervjuene: ***Hvordan er Knut Hamsun kontroversiell, 72 år etter sin død? På hvilken måte kan diskusjonen om Hamsun avdekke forskjeller i synet på kansellering?***

Slik blir fortsatt en del av den originale problemstillingen med, mens den andre delen dukket opp fra intervjuene som ble gjort og de artiklene og bøkene jeg leste. Utgangspunktet mitt for hele forskningen er hvordan kanselleringskulturen påvirker Hamsun-lesingen i dag. Vi hører mye snakk om mange ulike forfattere som er kansellert for sine meninger, så jeg var interessert i å finne ut hvordan folk ser på en kontroversiell forfatter som Knut Hamsun i dag. Det som kom frem angående kansellering er interessant og utgjør dermed en del av problemstillingen min. For litteraturforskere er ikke kansellering en stor sak, men der skal vi se at ungdommene er uenige.

2.2 Valg av metode

Da jeg begynte arbeidet var målet å få et bredt perspektiv, og derfor ville jeg undersøke meningene til vg3-elever ved studiespesialiserende retning fra to ulike skoler i bergensområdet. Planen var å gjennomføre en spørreundersøkelse på vg3-elever, men jeg visste på det tidspunktet ikke hva jeg så etter, derfor valgte jeg å droppe spørreundersøkelsen. Å gjøre en kvantitativ forskningsmetode når en ikke vet hva en ser etter ender opp med å være en veldig generell spørreundersøkelse, der det kan bli vanskelig å finne noe gode data.

Derimot var planen alltid å gjøre dybdeintervjuer med litteraturforskere, og det gikk jeg videre med. Jeg bestemte meg også for å gjøre gruppeintervjuer med vg3-elever mens forskerintervjuene ble planlagt. Dermed skiftet forskningsprosjektet fra å være en kombinasjon av kvalitativ og kvantitativ forskningsmetode til å bli rent kvalitativ. Det ble tre forskerintervjuer og to elev-gruppeintervjuer. Dette har den effekten, og da med spesiell tanke

på vg3-elevene, at det som kommer fram ikke lett kan generaliseres. Elevintervjuene var på totalt seks elever fordelt på to grupper.

Rekkefølgen på forskerintervjuene ble som følger: Heming Gujord, professor i nordisk fagdidaktikk/litteratur, Erik Bjerck Hagen, professor i allmenn litteraturvitenskap og Eirik Vassenden, professor i nordisk litteratur alle ved UiB. Deretter gjorde jeg gruppeintervjuer med skoleelevne. Jeg har transkribert intervjuene og hver gang jeg siterer til en av litteraturforskerne eller en av skolene, siterer jeg de fra de transkriberte intervjuene mine.

I tillegg til dybdeintervjuene/gruppeintervjuene har jeg lest flere bøker både av Hamsun og om han. Å lese Hamsuns verk handler om å se hva Hamsun skriver om og hvordan. Det er tross alt Hamsuns litteratur som er kjernen i Hamsun-debatten *Markens Grøde* (1917) og *På gjengrodde stier* (1949), som er skrevet av Hamsun, leste jeg for å sette meg inn i hans forfatterskap. Fra før hadde jeg også lest *Sult* (1890), *Pan* (1894) og *Landstrykere* (1927). Av litteratur som er om Hamsuns forfatterskap og mannen selv har jeg lest *Svermeren og hans demon* (2009)⁷ av Aasmund Brynildsen, *Knut Hamsun. Reisen til Hitler* (2014) av Tore Rem. I tillegg har jeg lest deler av *Det uskyldige geni? Fra debatten om prosessen mot Hamsun* (1979) av Simen Skjønsberg og *Knut Hamsun og det norske Holocaust* (2021) av Ståle Dingstad⁸.

2.3 Forskningsetiske spørsmål

De etiske spørsmålene ved forskingsprosjektet knytter seg til elevintervjuene. Intervjuet med skole 1 var med to nåværende elever og en tidligere elev. Skole 2-intervjuet var med tre nåværende elever. Alle intervjupersonene fra skole 1 og 2 er anonymisert, for jeg ønsker ikke å sende elevene ut i denne offentlige debatten. Litteraturforskerne har gitt meg tillatelse til å bruke navnene deres i denne artikkelen. Forskerne har fått tilsendt en sitatliste slik at de kan være sikre på at det jeg skriver, på deres vegne, er riktig.

Alle intervjuene hadde grunnlag i de samme spørsmålene, men det ble små forskjeller ved hvert enkelt intervju, og det ble stilt enkelte oppfølgingsspørsmål basert på det de sa underveis i intervjuene. Det eneste intervjuet som skiller seg ut er det med Eirik Vassenden. Vassenden holdt åpningsforedraget på Hamsunsenteret da de åpnet den nye utstillingen sin. *Den*

---

⁷ Dette er en samling av fire essay skrevet mellom 1952-1972. Utgaven jeg leste ble utgitt i 2009

⁸ Jeg må presiserer at jeg ikke har lest mer enn i de 25 første sidene

kontroversielle Hamsun. Og er dermed kjent med den siste forskningen rundt temaet. Vassenden hjalp meg og med å komme fram til en problemstilling.

3. Hamsun debattene

3.1 Den nye Hamsun-debatten i 2021

Den første debatten om Hamsun fant sted etter krigen. Den andre debatten kom etter at Thorkild Hansen ga ut boken sin *Prosessene mot Hamsun* i 1978. Den tredje debatten kom i 2021, da professor i lingvistiske og nordiske studier Ståle Dingstad⁹ ved UiO ga ut boken *Knut Hamsun og det norske holocaust*. Et eksempel på et sted der denne siste Hamsun-debatten foregikk var Morgenbladet, hvor det totalt var 19 artikler mellom 15.04.2021 – 25.06.2021. I tillegg har vi alle andre aviser med sine artikler om saken.

I et intervju med Morgenbladet sier Dingstad at han fikk en åpenbaring om Hamsuns forfatterskap. Han sier: «Plutselig fremstod ikke rasismen og antisemittismen lenger som et appendiks til Hamsuns litteratur, men som selve kjernen. I *Markens grøde* kobler Hamsun hele sin ideologi til en negativ og fordomsfull fremstilling av samer og jøder» (Lunde, 2021)¹⁰. Dingstad mener at konsekvensene av denne lesingen, som heller ikke skiller mannen Hamsun fra kunsten hans må føre til nedleggelsen av Hamsunsentret. (Dingstad, 2021) Dingstad fokuserer på det problematiske i Hamsuns forfatterskap og plasserer forfatterskapet helt «på ytterste høyre fløy» (Dingstad, Morgenbladet, 2021). Jeg har kun intervjuet litteraturforskere som er uenige i denne påstanden, dessverre ikke kunnet intervjuer personer som mener det motsatte. Dingstad fremmer et perspektiv på Hamsun-lesingen som setter det problematiske som nazisme, anti-semittisme og anti-feminisme i sentrum for leseopplevelsen (Vassenden i intervju 19.03.2024).

I Morgenbladet intervjuet med Dingstad hevder han at «Hamsuns litteratur arbeidet for det onde», og da spør Lunde Dingstad «kan ikke litteraturen også romme det onde?» Dingstad svarer med: «Litteratur er en speiling av verden, men hos Hamsun er ikke litteraturen bare en etterligning av verden som inkluderer det onde. Hamsun markerer tydelig hva han er mot og hva han er for». Dingstad mener at Hamsun driver med politisk føring når han skriver, «det er disse føringene som gjør det problematisk», og dermed er ikke Hamsun noe vi bør lese ifølge Dingstad (Lunde, 2021).

---

⁹ Ståle Dingstad takket nei til å bli intervjuet i forbindelse med denne oppgaven.

¹⁰ Anders Firing Lunde er en journalist i Morgenbladet som intervjuer Dingstad

Når det kommer til spørsmålet om nedleggelse av Hasmunsenteret, er representanter derfra svært kritisk til Dingstad. Daværende (2021) direktør for Hamsunsenteret, Arne André Solvang, sier i et intervju med Morgenbladet at Dingstad, og hans perspektiv, allerede er representert på Hamsunsentret. Og at Dingstad har fått en egen videoinstallasjon om Hamsuns kontroversielle sider. «[Solvang] spør seg i kva grad professoren kjenner til institusjonen han kritiserer» (Hareide, 2021). Solvang nevner også at senteret tidligere har blitt kritisert for å vektlegge den kontroversielle Hamsun for mye, og at de nå av Dingstad blir kritisert for å vektlegge det for lite (Hareide, 2021).

For å oppsummere kan vi si at Dingstads forskning er viktig. Den har satt fokus på forfatterskapet til Hamsun på en helt ny måte, og det kan vi ikke se vekk i fra. Likevel er mange uenige med Dingstad i at konsekvensene av forskningen skal være nedleggelsen av Hamsunsenteret, og slutten på lesingen av Hamsun. Ifølge Eirik Vassenden: «Det er ikke mange som mener at vi nå må slutte å lese Hamsun» (Vassenden, 19.03.2024). Da jeg spurte Vassenden om studenter motsatte seg i å lese Hamsun, sa han følgende: «Det har jeg aldri opplevd. Tvert imot, så har jeg opplevd en del studenter som ikke egentlig har fått med seg eller selv sett eller tenkt på de mer ideologisk reaksjonære sidene ved forfatterskapet» (Vassenden, 19.03.2024).

4. Datainnsamling

4.1 Hvordan ser litteraturforskerne på Hamsun?

4.1.1 Heming Gujord og Erik Bjerck Hagen

Heming Gujord og Erik Bjerck Hagen har de samme meningene om Knut Hamsun. Han var ikke bare konservativ, men reaksjonær, mener de, og han var det gjennom hele karrieren. Dette samsvarer med det Brynildsen skriver: «Han var i ordets egentligste forstand reaksjonær» (Brynildsen, 2009, s. 62). Det går an å være reaksjonær, men samtidig ikke nazist, sier Gujord, og bruker Sigrid Undset som eksempel som en som omtalte seg som reaksjonær, men samtidig var anti-nazistisk (Gujord 08.03.2024). Hagen bruker ikke Undset som eksempel, men er enig i at Hamsun var reaksjonær i sitt forfatterskap.

Handlingene Hamsun gjorde under krigen var det mange som ville bortforklare. Noen av de som ville tilgi eller se bort fra Hamsuns handlinger sa at han var gammel, halv-senil og tunghørt. «Det stemmer nok til en viss grad, men ikke så mye at det fritar ham fra ansvar», sier Hagen (Hagen, i intervju 08.03.2024). På spørsmålet angående boten sa Gujord følgende:

«Han ble i hvert fall sittende da med sitt Nørholm [...] den straffen [som Hamsun fikk] var det kompetente folk som mente også kunne vært strengere» (Gujord, 08.03.2024).

Videre gikk spørsmålet om straffen over til diagnosen Hamsun fikk. Da jeg spurte Hagen om hans syn på diagnosen sa han dette: «Diagnosen ja, den gjorde at han slapp billig, men han motbeviste jo den ved å hevne seg på psykiateren gjennom det han skrev i den høyst sammenhengende boka *På gjengrodde stier*» (Hagen, 08.03.2024). «Hamsun ville jo selv ha en ordinær rettsak, han ønsket jo ikke å få en diagnose» (Gujord, 08.03.2024), sier Gujord når jeg spør han om diagnosen. «Den diagnosen virker jo da litt besynderlig, i og med at han etter den diagnosen kunne gi ut en bok som jo har høy kvalitet» (Gujord, 08.03.2024). Gujord er enig med Hagen i at varig svekkede sjelsevner ikke passet til Hamsun.

Men var Hamsun nazist? Ja, sier Gujord og Hagen, men de mener begge at forfatterskapet til Hamsun ikke består av nazistiske tekster. På spørsmålet om akkurat dette hevder Hagen at det var

kulturradikalerne¹¹, som kjente Hamsun, som samtidig med han, anmeldte ham [bøkene hans] fortløpende på 20- og 30- tallet, og de hadde de mest fornuftige synspunktene du får på dette spørsmålet. [...] Ja, nazismen var der, men det var stort sett utenfor litteraturen, det reaksjonære var der, det var innenfor litteraturen og det burde man kritisere hardt, men det var så mye annet der så var det mest verdifulle, og det var det de [kulturradikalerne] la vekt på (Hagen, 08.03.2024).

Hagen sier han er enig i kulturradikalernes synspunkt på Hamsun.

Når det gjelder kansellering anerkjenner Gujord at trenden eksisterer og at det er et nytt fenomen. Gujord mener at vi ikke må kansellere, heller gjøre en oppmerksom lesing av verket det er snakk om, for så å lære og forstå. På spørsmålet til Hagen om han var bekymret for kansellering, sa han klart at: «Jeg er ikke bekymret for den per i dag, nei» (Hagen, 08.03.2024). Hagen spør om det er noen som har blitt kansellert, jeg nevner den franske forfatteren Michel Houellebecq, og Hagen sier at han ikke er kansellert: «Han har jo blitt bestselger og har blitt dyrket på universiteter, og så er han er blant de mest kjente franske forfattere for tiden» (Hagen, 08.03.2024). Med andre ord er ikke kansellering noe Gujord og Hagen bekymrer seg for.

4.1.2 Eirik Vassenden

I intervjuet med Vassenden nevnte han følgende: «Hvis man leser *Markens Grøde*, *Konene ved vannposten* og *Siste kapittel* som et slags, selvhjelps- eller selvutviklingsbøker, så sier han

---

¹¹ Individuer som ønsket en radikal forandring i kulturen i Norge, slik som Helge Krog, Arnulf Øverland og Sigurd Hoel

[Hamsun] jo i praksis det samme som en Jordan Peterson eller en Andrew Tate»¹²
(Vassenden, 19.03.2024).

Og når det gjelder Dingstads forskning svarte Vassenden slik:

Konsekvensen jeg selv tar av det er jo stikk motsatt av Dingstad, altså at når vi da ser disse aspektene ved forfatterskapet og mennesket Hamsun tydeligere, så betyr det jo slett ikke at vi skal bruke mindre tid på å lese han. Tvert imot, det betyr at vi må bruke mer tid på å lese han, både for å forstå hva som faktisk foregår der, og for å forstå hvorfor så mange har vært så begeistret for forfatterskapet (Vassenden i intervju 19.03.2024).

Jeg snakket også med Vassenden om den nye utstillingen på Hamsunsenteret: *Den kontroversielle Hamsun*. Dette er en utstilling som kommer av at det har vært en økende bevissthet rundt Hamsuns problematiske sider, spesielt rundt det samiske og fornorskningsprosessen. Utstillingen handler om de vonde sidene ved Hamsun, og de sidene kommer tydelig fram i avisinnlegg Hamsun skrev. Et eksempel Vassenden gir meg er «Hæng dem»-debatten om barnedrap, en debatt som handlet om hva som burde gjøres med kvinner som drepte barnene sine etter fødselen¹³. «[Når man leser] disse skjønnlitterære, disse sakprosaiske debattinnleggene hans, da tenker man at dette er ikke et sympatisk menneske. Dette er et menneske som har forakt for en del andre mennesker, som har forakt for svakhet, som har forakt for enkelte menneskegrupper» (Vassenden, 19.03.2024). Vassenden kaller også Hamsun for «en kjip jævel». Jeg vil presisere at Vassenden til tross for det han sier om Hamsun, ikke ønsker at vi skal stoppe å lese han. Vi må lese han for å lære og forstå, uansett hvor usympatisk Hamsun var som person.

4.2 Hvordan ser ungdommer på Hamsun?

Vg3-elevene sa veldig mye det samme som litteraturforskerne da de svarte på spørsmålene. Alle seks elevene sa at straffen Hamsun fikk var for mild. Det var litt «frekt» (Skole 1, i intervju 20.03.2024) at han fikk en mildere straff enn de andre. Elevene hevder og at vi, de yngre generasjonene, «skjønner ikke hvor personlig det kan bli» (Skole 2, i intervju 21.03.2024). De yngre har ikke opplevd krigen eller det som kom rett etter, «vi har et mye [mer] distansert forhold til nazister» (Skole 2, 21.03.2024).

Videre i intervjuet gikk det over til frykt for kanselleringskulturen, og der sa begge elevgruppene at de var bekymret for kansellering: «Jeg tror det kan være veldig farlig hvis det

---

¹² Tate og Peterson forklarer hvordan menn kan være «bedre» menn

¹³ «Hæng dem» sier Hamsun om kvinnene som drepte barnene sine og om mennene som gjorde dem gravid. Debatten skjedde mellom 1915-1916 i Morgenbladet (Universitetet i Oslo, 2023)

går utover ytringsfriheten» (Skole 2, 21.03.2024). De sa og at «mye av det [kansellering] er ganske unødvendig. [...] Jeg har merket at ofte er det en haug med 14-åringer som bare hopper på trenden med å kansellere noen» (Skole 1, 20.03.2024). Til det svarer en annen elev følgende: «Problemet er at det ofte blir sånn saueflokk-opplegg» (Skole 1, 20.03.2024). Elevene mener at «man blir veldig lett påvirket av andre rundt seg» (Skole 1, 20.03.2024), og spesielt unge mennesker er lett påvirkelige (Skole 1, 20.03.2024).

Samtidig som de er bekymret for kansellering, merker de at kansellering ikke har en effekt om vi leser og kjøper bøkene til kontroversielle forfattere. «Det som er interessant med kanselleringskulturen er at folk sier at folk er kansellert, men de blir jo fortsatt lest masse, folk liksom ser på filmene og spiller videospillene fordi at verkene er så store i populærkulturen at det å bli kansellert betyr ikke [så mye]» (Skole 2 21.03.2024). Skole 1 mener at «Michel Houellebecq, han franske forfatteren som har problematiske holdninger til kvinner, [...] som skinner igjennom. Han har jo folk som vil lese hans bøker [...] og han blir ikke kansellert direkte» (Skole 1, 20.03.2024).

Elevene mener også vi må la forfattere være i fortiden. Vi kan ikke dømme forfattere etter dagens normer: «Man må forstå at ting har utviklet seg» (Skole 1, 20.03.2024). «Det var jo ikke så rart at noen var liksom mer rasistiske, når det var så mye nazisme i samfunnet generelt, og det må jo sees kulturhistorisk» (Skole 2, 21.03.2024). Til tross for dette mener elevene det er viktig å bevare slik litteratur: «For å bli bedre, for å få en bedre forståelse for verden og for samfunnet, så bør man jo lese ting som ikke bare er det du er enig med» (Skole 2, 21.03.2024).

Da jeg stilte elevene spørsmål om de hadde tenkt om Hamsuns bøker var selvhjelpsbøker slik som Andrew Tate/Jordan Peterson presenterer, sa de nei. Jeg formidlet det Vassenden hadde fortalt meg, noe som de synes var interessant, men som de altså ikke selv hadde fått noe tanke om mens de leste.¹⁴

5. Mest interessante funn

5.1 Kanselleringsfrykt

Det mest interessante funnet i intervjuene var tankene rundt kanselleringsfrykt. Forskerne er ikke redde for det, mens særlig elevene ved skole 1 var bekymret for det. Elevene ved skole 2

---

¹⁴Noe bemerkelsesverdig som ble sagt da vi diskuterte om Tate-/Peterson-perspektivet var «jeg føler at de [Tate/Peterson tilhengere] dyrker det fordi det er kontroversielt. Det er derfor de gjør det. Det er veldig mange som prøver å være så kontroversiell som mulig. For å få all den reaksjonen» (Skole 1, 20.03.2024).

er og bekymret, men de ser at effekten av kansellering ikke er stor. Hva kan kanselleringsfrykt komme av, tro? Min forskning handler ikke om å finne svaret på det, men dette er kanskje noe andre kan se nærmere på i fremtiden.

Skole 2 mener og at vi ikke fokuserer på å kansellere folk i fortiden like mye som vi gjør når det gjelder de som lever nå. En elev ved skole 2 hevder at hvis en forfatter skriver nedsettende om en menneskegruppe i nåtiden, kan det være med å forme framtiden, på en måte som fortidens litteratur ikke lenger kan, på grunn av avstanden i tid (Skole 2, 21.03.2024). Skole 1 mener at å stille fortidens forfattere opp mot dagens etiske standarder er umulig og at «man må forstå at ting har utviklet seg over tid» (Skole 1, 20.03.2024).

5.2 Bearbeidelse av vår krigsarv

Et annet tema der det ikke var forskjeller, men likheter blant forskerne og elevene, er bearbeidelsen av vår krigsarv. Dette var et tema som dukket naturlig opp under intervjuene. Vassenden snakket om at «vi nå er liksom i en fase av vår nasjonale, vår kulturs bearbeiding av krigshistorien eller krigstraumene. Der vi ser de siste representantene for de som var levende aktører eller levde under krigen, de er i ferd med å dø nå» (Vassenden, 19.03.2024). Elevene er også klar over at mange av de som levde under andre verdenskrig har dødd ut: «Nå har jo alle som i det hele tatt levde gjennom andre verdenskrig [...] dødd ut» (Skole 1, 20.03.2024).

Avstanden vi har til da Hamsun levde er og viktig. Angående avstanden sa Gujord at «det er veldig vanskelig å overføre fortidens konflikter til dagens tidsbilde» (Gujord, 08.03.2024). På grunn av avstanden til Hamsun sier Hagen at det er «først nå, særlig i tilfelle Hamsun, vi begynner å få den nødvendige distansen, når man tenker på [...] kanonisering» (Hagen, 08.03.2024). Dette korresponderer med det elevene sier: «Det hjelper oss å lære om den tiden» (Skole 2, 21.03.2024).

5.3 Kunst og kunstneren

Alle intervjupersonene, utenom en elev som var usikker, sa det samme når det kommer til forholdet mellom kunsten og kunstneren, de mener at vi ikke bør skille dem. Det Gujord sa kan representere alles mening: «Vi må ha med oss hele Hamsun» (Gujord, 08.03.2024). Gujords ord speiler også Brynildsens ord. «Hamsun er for meg den dikter der trer oss i møte i verket som helhet og som jeg betrakter som et objektivt fenomen i moderen åndshistorie» (Brynildsen, 2009, s. 58). Dette står i motsetning til det Sigurd Hoel sa. Hoel ville skille

kunsten og kunstneren, men fortsatt lese Hamsun. Dingstad på sin side vil ikke skille kunsten og kunstneren, men heller ikke lese han. Intervjupersonene mine står dermed imellom Hoel og Dingstad, de vil ikke skille, men de vil fortsette å lese. På spørsmålet om vi skulle separere kunst og kunstneren sa elever ved skole 2 at vi kan bruke Hamsun som «et verktøy på å lære mer om for eksempel nazismen» (Skole 2, 21.03.2024). Gujord sier at «politikk og kunst faktisk hang sammen [for Hamsun], og når det var en linje for Hamsun da mener jeg at det må også være linje for oss» (Gujord 08.03.2024). Gujord presiserer også rett etter at «resultatet bør ikke være kansellering, det bør heller være ettertenksom lesing som vi kan lære av» (Gujord, 08.03.2024).

6. Konklusjon

Hamsunsenteret er fortsatt åpent i dag. Dingstad sitt ønske om å nedlegge det gikk ikke i oppfyllelse, fordi det var folk som sa han imot, og Knut Hamsuns forfatterskap står ikke i fare for å bli kansellert. Tvert imot viser min forskning at det er flere som vil komme hans forfatterskap i forsvar hvis det står i fare for å bli kansellert. Disse «forsvarerne» er samtidig bevisste på det problematiske med Hamsun, men de synes det utgjør en god mulighet for nettopp å lære om det vi syns er problematisk, og Knut Hamsun er et menneske vi kan lære mye av. Hamsun var både en fantastisk forfatter og en «kjip jævel». Begge «Hamsunene» er verdifulle. Ved å forstå Hamsun kan vi lære om samfunnet som var, og vi tar vare på vår historie, både den gode og den onde.

For det er nå, via yngre generasjoner, vi kan se Hamsun på avstand. Vi yngre har ikke noe personlig forhold til han, 30- og 40- tallets nazisme eller fortidens samfunn. Vi yngre kan se på Hamsun på en mye mer objektiv måte enn det de eldre generasjonene som opplevde krigen klarer. Vi kan lære av Hamsuns samfunnsbeskrivelser og menneskesyn, og selv om det noen ganger skildrer menneskegrupper på en nedsettende måte, er det fortsatt svært viktig at vi lærer dette. Vi kan ikke glemme Hamsun på verken godt eller ondt. Som Gujord sier, «vi bør jo ikke glemme det. Vi bør lære av det, og da handler det jo om at vi bør være i stand til å se det, og heller lese og forstå og tenke, enn å fordømme og kansellere» (Gujord, 08.03.2024). Samtidig forstår alle intervjupersonene at konsekvensen av kansellering ikke er stor, siden de kontroversielle forfatterne fortsatt blir kjøpt og lest. Kanselleringskepsisen til elever kommer av frykten for «saueflokken», at de får den mot seg.

Kanselleringsfrykten er der altså blant elever, men ikke noe særlig hos forskerne. Kanskje neste steg innen forskning er å se på aldersforskjeller i forhold til kanselleringsfrykt, men da må man nok gå via andre kanaler enn Knut Hamsun.

Primærkilder

- 1, S. (2024, Mars 20). Intervju om Hamsun i nåtiden. (E. H. Rosenlund, Intervjuer)
  - 2, S. (2024, Mars 21). Intervju om Hamsun i nåtiden. (E. H. Rosenlund, Intervjuer)
- Gujord, H. (2024, Mars 8). Intervju om Hamsun i nåtiden. (E. H. Rosenlund, Intervjuer)
- Hagen, E. B. (2024, Mars 8). Intervju om Hamsun i nåtiden. (E. H. Rosenlund, Intervjuer)
- Vassenden, E. (2024, Mars 19). Intervju om Hamsun i nåtiden. (E. H. Rosenlund, Intervjuer)

Sekundærkilder

- Brynildsen, A. (2009). *Svermeren og Hans Demon*. Oslo: Andersen og Butenschøen.
- Dingstad, S. (2021). *Knut Hasmun og det norske holocaust*. Oslo: Dreyers forlag.
- Dingstad, S. (2021, April 15). *Morgenbladet*. Hentet fra Hvor lenge skal estetikken unnskyldte etikken i Knut Hamsuns forfatterskap?: <https://www.morgenbladet.no/ideer/essay/2021/04/15/hvor-lenge-skal-estetikken-unnskyldte-etikken-i-knut-hamsuns-forfatterskap/>
- Hareide, H. H. (2021, April 16). *Morgenbladet*. Hentet fra – Ei total nedvurdering av arbeidet vi står i kvar dag: <https://www.morgenbladet.no/boker/2021/04/16/ei-total-nedvurdering-av-arbeidet-vi-star-i-kvar-dag/>
- Hasmun, K. (1949). *På gjengrodde stier*. Gyldendal.
- Jakobsen, J. (2024, Februar 19). *SNL*. Hentet fra kanselleringskultur: <https://snl.no/kanselleringskultur>
- Lomeland, J. (2022, Mai 16). Hentet fra <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/bitstream/handle/11250/3074399/no.uis%3Ainspera%3A146752593%3A22589890.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lunde, A. F. (2021, April 16). *Morgenbladet*. Hentet fra – Hamsun er ikke lenger en autoritet for meg: <https://www.morgenbladet.no/boker/2021/04/16/hamsun-er-ikke-lenger-en-autoritet-for-meg/>
- Morgenbladet. (2021). *Morgenbladet*. Hentet fra Hamsun-debatten: <https://www.morgenbladet.no/tags/hamsun-debatt/>
- Rem, T. (2014). *Knut Hamsun reisen til Hitler*. Cappelen Damm.
- Rottem, Ø. (2022, Juni 29). *Det store norske leksikon*. Hentet fra Knut Hasmun : https://nbl.snl.no/Knut_Hasmun
- Skjønsberg, S. (1979). *Det Uskyldige Geni?* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Forsidebilde: Sverre Heiberg. <https://digitaltmuseum.no/011014598845/knut-hamsun-i-retten>

Edvard Hove Rosenlund

Universitetet i Oslo. (2023, Mars 17). *Norgeshistorie*. Hentet fra Debatt om barnedrap:
<https://www.norghistorie.no/kilder/forste-verdenskrig-og-mellomkrigstiden/K1651-Debatt-om-barnedrap.html>

Vardøen, J. (Regissør). (2024). *Sult 2020* [Film].